

Publicat cu sprijinul financiar acordat de Memorialul Ipotești.
Centrul national de studii Mihai Eminescu

Classificazione Decimale Dewey:

851.1 (23.) POESIA ITALIANA, ORIGINI-1375

DANTE ALIGHIERI

PURGATORIUL

DIVINA COMMEDIA

versione romena con note e prefazione di

GEO VASILE

©

ISBN
979-12-218-0790-5

PRIMA EDIZIONE
ROMA 9 GIUGNO 2023

CUPRINS

7	Purgatoriul sau ascensiunea poetului la paradisul terestru
11	Cântul I
17	Cântul II
23	Cântul III
31	Cântul IV
39	Cântul V
47	Cântul VI
55	Cântul VII
63	Cântul VIII
71	Cântul IX
79	Cântul X
87	Cântul XI
95	Cântul XII
103	Cântul XIII
111	Cântul XIV
119	Cântul XV
127	Cântul XVI

6 *Cuprins*

135	Cântul XVII
143	Cântul XVIII
151	Cântul XIX
159	Cântul XX
167	Cântul XXI
173	Cântul XXII
181	Cântul XXIII
187	Cântul XXIV
195	Cântul XXV
203	Cântul XXVI
211	Cântul XXVII
219	Cântul XXVIII
227	Cântul XXIX
235	Cântul XXX
243	Cântul XXXI
251	Cântul XXXII
259	Cântul XXXIII

PURGATORIUL SAU ASCENSIUNEA POETULUI LA PARADISUL TERESTRU

Sub pretextul că povestește despre călătoria sa pe cele trei tărâmurile ale catolicismului (subteran, munte, cer) avându-i ca ghizi: în *Infern* și *Purgatoriu* pe poetul latin Virgiliu (extrem de prețuit în Evul Mediu de umaniști, personificare a rațiunii umane, a rigorii și frumuseții limbajului poetic latin), iar în *Paradis* pe Beatrice Portinari (de care copilul Dante se îndrăgostise prin ceea ce azi numim *coup de foudre*; după moarte, aceasta va să devină personificare a rațiunii divine, a virtuților teologale). Dante oferă lumii creștine capodopera năzuinței unui poet către divin și supranatural. Mesajul cu caracter moral este întotdeauna prezent în muștrările aduse păcatelor oamenilor, precum și în încercarea de a-i convinge pe păcătoși să se întoarcă la Dumnezeu și să se roage pentru mântuirea sufletului.

Purgatoriul, poemul ispășirii și al speranței dublate de mântuire, a doua împărăție din cele trei ale lumii creștine de dincolo, vizitată la fel ca *Infernul* sub îndrumarea lui Virgiliu, este descrisă de Dante ca un munte foarte înalt, ce se înalță pe o insulă în centrul emisferei australe, completamente înconjurată de ape, la antipozii Ierusalimului aflat în centrul emisferei boreale. Așa cum însuși Virgiliu explică (*Inf.*, XXXIV, 121-126), atunci când Lucifer a fost azvârlit din cer ca pedeapsă pentru rebeliunea sa, acesta s-a prăbușit în centrul Terrei, în partea emisferei australe, drept care toate ținuturile răscolite s-au retras în cea boreală de teama atingerii cu Vrăjmașul; astfel s-a creat genunea infernală, iar

pământul dislocat a format muntele *Purgatoriului*, ce s-a înălțat în opoziție cu *Infernul*. În vremea lui Dante, *a doua împărăție* era o creație recentă a doctrinei creștine, fiind oficial definită abia în 1274 la Conciliul de la Lyon, cfr. unor istorici ai Bisericii, precum Jacques Le Goff. O asemenea „invenție” fusese necesară pentru a stimula rugăciunile credincioșilor în viață, menite să atenueze pedepsele la care aparținătorii și nu numai, odată ajunși defuncți și penitenți, erau supuși întru completa lor purificare. Și într-adevăr, Dante accentuează de mai multe ori în cursul *Purgatoriului* faptul că credincioșii încă în viață, aflați pe pământ, pot scurta prin ofrande, rugăciuni, mătăanii sau liturghii recluduinea duhurilor din cercul respectiv al muntelui purgatorial.

Potrivit imaginației poetului, sufletele destinate *Purgatoriului* după moarte se adună la gurile Tibrului, unde așteaptă ca un înger barcagiu să le urce pe o mică ambarcațiune și să le ducă pe insula unde se înalță muntele. Ajunse la destinație, duhurile celor morți coboară pe o plajă, fiind întâmpinate de Cato din Utica, custodele intrării în a doua împărăție; în fine, unele suflete așteaptă mai întâi la baza muntelui, în Anti-Purgatoriu, un timp ce variază în funcție de categoria de penitență. Așteptarea poate dura și secole, dar nu va depăși Judecata de Apoi, când, oricum mântuite, ele vor accede la Paradisul Terestru. Sfârșindu-se perioada de așteptare, penitenții vor trece dincolo de poarta *Purgatoriului*, păzită de un înger; de aici va începe o veritabilă aventură de alpinism (pentru prima oară adus și descris în literatura Evului Mediu de Dante!!!) prin escaladarea celor șapte cercuri (cornici), subdiviziuni ale muntelui purgatorial. În fiecare – *girone* sau *cornice* – cerc, cornișă, ocol sau brâu, se ispășește unul din cele șapte păcate capitale, în ordinea descrescândă a gravității lor, așadar printr-un criteriu opus celui adoptat de Poet în *Infern*. Cele șapte păcate sunt: „trufia”, „invidia”, „mânia”, „nepăsarea”, „avariția și risipa”, „nesăbuița mîncării și băuturii”, „desfrâul trupesc”. La intrarea în fiecare cerc există exemple de virtuți opuse, primul exemplu fiind Maica Domnului, în timp ce la ieșire sunt pilde de păcat în curs de expiere; acestea pot fi reprezentate fie vizual, fie mărturisite cu voce tare de glasuri nevăzute sau chiar de cei ce se pocăiesc. Trecerea dintr-un cerc în celălalt este asigurată de un fel de coridoare ce duc spre un șir de scări abrupte și dificil de urcat. Sufletele penitenților sunt supuse unor pedepse ce amintesc de cele *infernale*,

deosebirea fiind că în *Purgatoriu* aceștia nu sunt osândiți pe vecinicie, ci înaintează spre înălțimi: atunci când un suflet a sfârșit de ispășit un păcat și se simte gata să continue, trece în cercul următor. Dante îi prezintă în diversele cornișe pe păcătoșii cei mai reprezentativi în privința păcatului pentru care imploră iertarea divină.

Sufletele poposesc în diferitele ocoluri ale muntelui un interval de timp ce depinde de gravitatea păcatului comis, care, în cazul poetului Stațiu, de exemplu, poate fi nul, căci el a fost supus deja pedepselor în ultimele două cornișe; popasul păcătoșilor poate, însă, să dureze ani sau chiar veacuri. Firește, sufletele personajelor sfinte sau meritorii merg direct la Ceruri, fără să mai treacă prin *Purgatoriu*, așa cum afirmă de pildă strămoșul-profet Cacciaguida.

Când duhul unui penitent și-a isprăvit în întregime pedeapsa, muntele purgatorial se cutremură, a se vedea cazul eliberării/ descătușării poetului latin Stațiu, timp în care toate umbrele intonează *Slavă...*; odată eliberat, sufletul respectiv imediat va trece prin flăcările purificatoare din ultimul cerc, apoi va merge în *Paradisul Terestru*, adică la vârful muntelui purgatorial (Eden). Ajuns aici, el este primit de Matelda, ce reprezintă probabil starea de puritate a omului de dinaintea păcatului originar; aceasta îl botează, ca să zicem așa, în cele două râuri din Eden: Lete, ce șterge amintirea păcatelor săvârșite în timpul vieții, și Eunoe, ce întărește amintirea faptelor bune.

Acest ritual de ablațiune, purificare, lustrație fiind îndeplinit, înseamnă că duhul respectiv este pregătit să urce în slavă, gata să se înalțe la stele, așa cum Dante însuși, după ce a fost supus respectivului ritual, va spune despre sine.

Bibliografie selectivă: Autorii monografiilor, studiilor, edițiilor italiene și edițiilor în limba română consultate: George Coșbuc, Alexandru Balaci, Giovanni Pascoli, Niccolò Tommaseo, Francesco De Sanctis, Michele Barbi, Erich Auerbach, Umberto Bosco, Benedetto Croce, Ernst Robert Curtius, Giovanni Gentile, Bruno Maier, Attilio Momigliano, Giovanni Papini, Giorgio Petrocchi, Giuseppe Cifarelli, Marian Papahagi, Laszlo Alexandru, Marco Santagata etc.

CÂNTUL I

Preludiu și invocație. În fine, Dante și Virgiliu ajung pe ostrovul unde se află muntele Purgatoriului, păzit de Cato din Utica. Acesta le îngăduie să continue drumul numai după ce Virgiliu îl purifică pe Dante încingându-l cu „trestia umilinței”.

Când se-mbunară apele spre-a porni la drum,
ridică pânzele al minții mele velier
ce lasă-n urma lui o mare – foc și scrum –;

de-acum am să tot cânt a doua-mpărăție
unde se primenește duhul omenesc
și-ajunge vrednic să se-nalțe în tărie.

Aicea deci să-nvie răposata poezie,
O, voi preasfinte muze, căci eu vă ațin calea;
aici va să se-audă Calliope cu dulcea-i armonie

îmbrățișându-mi cântul cu – acel sunet
al cărui crud *vibrato* pe bietecele rivale le-a durut
încât nicio nădejde de-a scăpa n-au mai avut.

Culoarea cea suavă de levantin safir
ce se-arăta pe bolta cerului de primăvară
neprihănită până-n zarea zării de april,

mi-a desfătat din nou privirea de îndată
ce m-am văzut din văgăuna morților afară
ce mă făcuseră să lacrimiez și să mă doară.

Planeta cea frumoasă ce-ndeamnă la iubire
facea să râdă răsăritul pe tot cuprinsul său,
învăluind și Peștii, soți întru dăruire.

Eu m-am întors spre dreapta și am luat aminte
la Polul celălalt unde văzut-am împătrit o stea,
nicicând văzută de om, ci doar de Adam și Eva.

Părea că însuși cerul e bucuros de-a lor sclipire:
vai ție, loc nepriincios din Miază-Noapte,
că dat nu-ți e să poți să le privești cu-uimire.

Atunci când trebui-a să renunț să le contemplan,
și mi-am întors privirea spre polul dimpotrivă,
pe unde Carul Mare o luase și nu se mai văzu,

zării în preajmă un moșneag ce singur se afla,
vrednic de-nchinăciune doar văzându-l,
așa cum orice fiu dator e părintele a-și venera.

Împodobit de-o barbă lungă ninsă de fire albe
asemeni coamei părului bogat din care
pe piept i se lăsau lungi două șuvițe-n voie.

Iar razele acelor patru stele sacre
atât de tare chipu-i în lumină-l înveleau
de parcă însuși Soarele din el se arăta:

„Voi cine sunteți, ce-n contra râului cel sumbru
scăpat-ați din eterna închisoare?
Avut-ați călăuze? Și cine v-a luminat drumul

ca să ieșiți din noaptea cea cețoasă
ce valea Iadului o face și mai fioroasă?
Oare sunt legile Abisului atât de lesne abolite,

ori poate-n cer s-a luat o nouă hotărâre,
ca voi ce-ați fost niște ființe osândite,
la peșterile mele să puteți ajunge?”

Mentorul meu atunci mi-a poruncit,
fie prin semne, gesturi sau cuvinte
să-mi plec genunchii și privirile, smerite.

Pe urmă îi răspunse: „Nu am venit de voie;
din înalturi descins-a femeia preacelesta,
rugat fiind de ea, l-am însoțit pe-acesta.

Dar dacă voia ți-e să afli cât și ce-am dori,
despre al nostru rost adevărat pe ăst tărâm,
voința mea voinței tale nu se va împotrivi.

Acesta cea din urmă clipă încă o așteaptă:
smintit fiind se-apropiase atât de mult de ea,
că prea mult timp n-ar mai fi fost în viață.

Precum am spus, trimis am fost drept călăuză
spre-a-l mântui; și altă cale nu era decât
aceasta, pe care ne încumetarăm împreună.

I-am arătat întreaga lume ce a păcătuit;
și-acum am de gând acele duhuri să-i prezint
ce de-ntinare sub privegherea-ți vor să se dezbare.

Prea multe-ar fi de spus cum l-am purtat;
de sus descinde o putere care mă ajută
să-i îndrum pașii spre a te vedea și auzi.

Așa că-ntâmpină-l cum se cuvine, binevoitor,
el caută și vrea doar libertatea-atât de scumpă,
cum bine știe – acel ce pentru ea viața și-o curmă.

Mai ales tu ce pentru ea ușor ai îndurat
la Utica chiar moartea unde veșmântul ți-ai lăsat,
ce va să strălucească în Ziua de Apoi, în slavă.

Edictele eterne pentru noi nu-s abolite,
că el e viu și mie Minos nu are ce-mi mai face,
căci sunt din cercul unde ochii cei fără prihană

ai soaței tale Marția ce-nvederat te roagă,
preasfinte suflet s-o crezi că-i tot a ta,
de dragul ei, prielnic să ne fii și să ne sprijini.

Ci lasă-ne să trecem prin ale tale șapte-mpărății;
și mulțumirea ție cuvenită, i-o voi duce ei,
de te-nvoiești să-ți spun pe nume-în lumea umbrei.”

„S-o văd pe Marția atât de tare-am îndrăgit
pe când eram în lumea albă”, spuse Cato,
„că orice dor al ei l-am dus la bun sfârșit.

Acum că dincolo de apa cea fatală locuiește
să mă înduplece mai mult nu poate
prin legea ce când am fost liber a primit pecete.

Dar dac-un înger de femeie ce-n cer sălășluiește,
la drum te-ndeamnă și te-aduce, cum tu spui,
fără vreun rost lauda ta mă precinștește,

este de-ajuns că-n numele-i mă rogi. Mergi tot
înainte și-ai grijă c-acesta să se-ncingă cu-o
nuia de trestie și pune-l fața să-și-o spele,

astfel ca orice murdărie să se stingă,
căci nu se prea cuvine ca ochiu-i prins
de negura păcatelor din Iad să se arate

‘naintea celui dintâi trimis ce stă în Paradis.
Acest ostrov, jur-împrejur, pe mal, adânc,
acolo jos unde talazul îl izbește

e năpădit de stufăriș căci mālul îi priește:
și nicio altă buruiană din care să răsară frunze
sau să prindă o tulpină tare nu poate-acolo

viețui, acela însă când e lovit nu se îndoiaie.
Să nu vă-ntoarceți tot pe-aici la urmă,
o să v-arate soarele ce-acum răsare:

pe munte s-apucați pe un urcuș mult mai agale.”
Zise și dispăru; iar eu m-am ridicat de jos,
fără să scot o vorbă, căci mare-mi fu uimirea,

și spre părintele-mi mi-am înălțat privirea.
El începu: „Ține-te drept pe ale mele urme,
o să ne-ntoarcem înapoi, fiindcă se lasă-n vale

aceste plaiuri până la malul apelor domoale.”
Biruiam zorii-mpreună cu ora dimineții,
așa c-am presimțit din depărtare al mării vălurit.

Și cum mergeam noi doi pe plaiul cel pustiu
ca omul ce se-ntoarce pe calea rătăcită,
ni s-a părut că-naintăm zadarnic tot spre ea.

Și iată-ne ajunși acolo unde roua
sub soare se răsfăț și lucește,
și dacă-adie vântul, de tot nu se topește,

își vârî mâinile în tufele de iarbă vie al meu maestru,
spre-a și le umple cu răcoare,
atunci și eu văzându-i aleasa dibăcie

spre el îmi întorsei fața-nlăcrimată:
căci îmi scosese cu totul la iveală
culoarea obrazului de furată de Infern.

În fine, ajunserăm pe țărmul cel pustiu al mării
ce nicicând n-a văzut plutind pe ape
vreun om în stare să se-ntoarcă înapoi.

Acolo mă încinse cu o nuia, cum ne-nvoisem,
dar vezi minune! trestia ce o rupsesse,
umila plantă, aidoma se arată printre surate

de-ndată, în locul de unde o smulsese.

Purgatoriul: închipuit ca o insulă solitară și muntoasă la antipodul Ierusalimului, în Emisfera Boreală, dincolo de tropice; la marginea de sus a muntelui se află Paradisul pământesc: la baza muntelui se află Antipurgatoriul (împărțit în trei platouri de coastă), apoi Purgatoriul propriu-zis (împărțit în șapte cercuri exterioare, unde sufletele celor morți se curăț de cele șapte păcate capitale); Calliope – muza poeziei epice; culoarea safirului simbolizează speranța; *întunericul Infernului din care Dante și Virgiliu ies în zorii dimineții de Paști, 10 aprilie 1300; Venus sau Luceafărul dimineții – elipsa constelației Peștilor*; la Polul opus, (adică în Antarctica), Poetului i se arată o constelație ce cuprinde patru stele simbolizând virtuțile cardinale: Prudența, Dreptatea, Tăria, Cumpătarea; Cato din Utica, vs. Cezar, apărătorul libertății politice și morale a Republicii Romane; Cato, ca paznic al Purgatoriului, crede că cei doi Poeți sunt damnați, scăpați din Infern; Dante, rătăcit în pădurea viciilor, riscând să-și piardă viața, o determină pe Beatrice (simbol al Rațiunii Divine) să-l implore pe Virgiliu, aflat în Limb, să-l călăuzească în Împărăția morților ce-și ispășesc păcatele; „fața-nlăcrimată”: suferințele damnaților din Iad; trestia cu care se-ncinsese Poetul, așa cum îl sfătui se Cato, simbolizează umiliința creștină.

CÂNTUL II

Aflați pe țărmul ostrovului, Dante și Virgiliu zăresc venind iute pe mare o corăbioară, la cârma căreia se află un Înger. Din ea coboară o ceată de duhuri, între care Dante îl recunoaște pe Casella; în acest timp, reapare și Cato, care îl muștră pe Casella pentru întârziere.

Soarele ajunsese de-acum la orizont,
al cărui cerc meridian pune capac
Ierusalimului cu punctul său cel mai înalt,

iar noaptea lui opusă în vreme ce se-nvârte,
ieșea din Gange cu constelația Balanței
ce-atunci când crește ochiului se-ascunde;

astfel c-obrajii albi ce se îmbujorau
acolo unde răsărea frumoasa Auroară
cu cât urca pe cer mai galbeni deveneau.

Ne-aflam încă pe-al mării litoral și stam
precum cel ce la drumu-i se gândește
ce-l are de parcurs-nainte de-a purcede.

Și iată-l ca și cum ar fi surprins de faptul zilei,
prin aburii cei deși Marte pâlpaie-n roșu,
mai jos spre-apus peste a mării mărginire,

astfel mi se-arătă, de-ar fi să o mai văd,
venind deasupra mării atât de iute o lumină,
că nicio pasăre-n zbor n-ar fi putut ajunge:

scăpând-o doar puțin din ochi, spre-a-l întreba
pe-al meu atoateștiutor maestru, am revăzut-o
și mai strălucită, cum nu s-a mai văzut pe lume.

Apoi, și dintr-o parte a ei, precum și din cealaltă,
mi-a apărut un ceva alb, și dedesubtu-i,
din când în când mijea o altă pată albă.

Învățătorul meu n-a scos măcar o vorbă,
până ce albul cel dintâi se dovedi a fi aripi;
atunci când s-a încredințat că-i lopătarul

mi-a strigat: „Îngenunchează iute, e semn bun,
e îngerul lui Dumnezeu; mâinile a rugă ține-ți,
mulți alți asemeni soli o să mai vezi de-acum.

Îl vezi că el ignoră orice mijloc omenesc,
căci nu are nevoie de vâsle ori de vele,
ci de aripi să zboare între țărături, hăt departe.

Vezi cum spre cer le ține îndreptate,
văzduhul prefirând cu penele-i perene
ce nu sunt schimbătoare, căci sunt nepieritoare”

Pe urmă, cum tot mai mult se-apropia de noi
divina pasăre, tot mai străluminată se ivea,
astfel că ochiu-mi de aproape n-o mai îndură,

și l-am plecat, ci iată că la mal ajunse
cu-o barcă sprintenă și precum aerul ușoară,
asfel că ea stătea deasupra apei cât era de mare.

Cerescul timonier-vâslaș se-afla la pupă:
făptura lui părea tiparul însuși al beatitudinii;
în luntre se aflau duhuri mai mult de-o sută.

„In exitu Israel de Aegypto”
cântau cu toții împreună într-un singur grai,
cu tot ceea ce-n psalmul acela mai scria.

Făcu asupra duhurilor semnul preasfinte cruci;
ele se azvârliră jos pe-al mării țarm atunci,
iar el plecă în grabă așa cum și venise.

Mulțimea debarcată se tot mira, părând
din partea locului a fi, în jurul ei se tot uita
precum cel ce descoperă noi lucruri.

Din toate părțile țâșneau razele soarelui
ce izgonise Capricornul din toarta cerului
cu ale lui fără de număr săgetătoare unde,

când cei abia veniți își ridicară ochii
spre noi, spunându-ne: „De cumva știți
calea spre munte, rugăm să ne-arătați.”

La care Virgil răspunse: „Voi credeți
poate c-aste locuri ne sunt familiare, numai
că noi pelerini suntem, cum și voi sunteți.

Venirăm înaintea voastră cu puțin
pe altă cale, atât de grea și aspră
încât urcușul de acum ne va părea joc de copil.”

Acele duhuri ce își dădură seama de mine
după răsufflare, că eu mi-s încă-n viață,
uimindu-se păliră precum ceara.

Și cum la solul care ramul de măslin îl poartă,
se trage lumea ca să audă ce mai e nou,
și fără a-i păsa de oarece înghesuială,

tot astfel la chipul meu se tot holbară-acele
duhuri norocoase toate câte erau,
aproape-uitând să meargă spre unde meritau.

Văzui astfel un duh ieșind de tot în față,
gata să mă îmbrățișeze cu-atâta dăruire,
încât la rândul meu, îi arătai aceeași mărinimie.

O, duhuri vane, vai, afar' de-nfățișare!
De trei ori mâinele-mi pe umeri i le-am petrecut
și tot de-atâtea întorsu-m-am la piept cu ele.

De-uimire cred că m-am schimbat la față”
căci umbra surâzând dădu să se retragă
dar eu urmând-o, m-am dus și mai aproape.

Blajin mi-a spus să nu mai 'naintez:
atunci mi-am amintit cine era, și l-am rugat
să se oprească ca să-mi spună a lui poveste.

Și mi-a răspuns: „Așa cum am ținut la tine
pe când în trup eram, la fel și-acum ca umbră:
de aceea m-am oprit, dar tu, ce vânt te-aduce?”

„Preabunule Casella, ca să mă-ntorc încă o dată
acolo unde sunt, străbat aceste drumuri”
i-am spus; „dar tu de ce ai zăbovit atât de mult?”